scen & FILM
Teaterförbundets tidning
Februari 2019

Kampanj mot trakasserier i Sydafrika
Kvinnor tar plats i argentinska filmtoppen
Så startade #metoo i Indien

Bilaga om #metoo i världen

”Därför är internationellt arbete viktigt för oss”

Det internationella arbetet har alltid varit viktigt för Teaterförbundet för scen och film.

Tack vare anslag från Union to Union har vi kunnat initiera och driva flera projekt genom FIA och UNI-MEI, ett arbete som vi vill fortsätta med.

I vissa länder straffas anställda fortfarande för sin fackliga aktivitet. Att påtala orättvisor och att kämpa för bättre villkor i arbetslivet motarbetas av arbetsgivare och kan till och med vara farligt.

För dem betyder det oerhört mycket att de länder som har politiska och ekonomiska förutsättningar kan vara med och stötta deras kamp för att bygga upp sina organisationer. Trots att de fackliga organisationerna opererar i väldigt olika politiska landskap är de fackliga frågorna desamma. Här är våra olikheter ofta vår styrka. Våra varierade förutsättningar ger oss en palett av lösningar som vi delar med varandra.

Vi i Sverige är ett litet förbund, men vi har stora och små systerförbund överallt. Några av dem möter vi ibland på konferenser, andra samverkar vi med kontinuerligt i olika projekt.

När jag möter de andra förbunden på vårt område får jag också en tydlig blick på vilka vi själva är. Andra förbund på vårt område fokuserar på ett yrke eller kanske en bransch. Vi samlar både scen och film, över 130 yrkestitlar, vilket är unikt. Det gör oss ibland långsamma, men det vägs upp av vår styrka och samlade kompetens. Vi är också vana vid att skapa långsiktiga förbättringar i samverkan med arbetsgivarna, något som är väldigt främmande i andra delar av världen. Men vår lösning är också resultatet av vår historia och våra traditioner.

Två stora frågor som det senaste året dominerat agendan för det internationella arbetet är upphovsrätten och arbetet mot sexuella trakasserier.

I takt med globaliseringen och digitaliseringen har behovet av en moderniserad upphovsrätt som stärker upphovspersoners och utövares rättigheter till sina verk, blivit allt viktigare. De nya stora plattformarna för streamingtjänster har skapat nära samarbeten mellan fackorganisationer och deras kollektiva rättighetsförvaltare. När producenterna rör sig mellan länder och avtal är det viktigt att kulturskaparna i olika länder samarbetar om villkoren.

Uppropen efter #metoo har satt frågan om arbetsmiljö, makt och sexuella trakasserier på dagordningen i hela världen. Jämställdhet och jämlikhet är grundläggande för allt fackligt engagemang, men #metoo fick onekligen fart på arbetet. Frågan om sexuella trakasserier och maktmissbruk har genomsyrat det fackliga arbetet det senaste året och kommer göra så i många år framöver.

I den internationella solidariteten delar vi med oss av våra framgångar och lär av dem som gått före och valt andra vägar. Vi ser fram emot ett fortsatt samarbete med våra kollegor i det globala fackliga arbetet.

SIMON NORRTHON
ORDFÖRANDE

Denna bilaga medföljer Teaterförbundets tidning Scen & film nr 1-2019, och är producerad med stöd från SIDA genom Union to Union. SIDA och Union to Union ansvarar dock ej för innehållet.

Redaktör: **Magdalena Boman**
Layout: **Magdalena Boman**

Postadress: Teaterförbundet, Box 127 10, 112 94 Stockholm.
Besöksadress: Kaplansbacken 2 A.
Telefon: 08-441 13 00. E-post: info@teaterforbundet.se
Tryck: **DanagårdLitho,** Ödeshög 2019.

OMSLAG: FOTO: HÅKAN LARSSON.

Skådespelaren Song Kyoung-Wha, med flera demonstrerar, för att få upprättelse för att den sydkoreanska kulturministern upprättat en svart lista över konstnärer. Demonstranterna vill att ministerns agerande ska få konsekvenser.

2016 delades 96,6 miljoner kronor ut i upphovsrättsliga ersättningar via Teaterförbundets rättighetsbolag.

Erica Jacobson

Upphovrätten allt viktigare

Upphovsrättsersättningar är idag en allt mer betydande del av inkomsten för kulturutövare. Kampen för att inte tappa kontrollen över verk och prestationer ställs hela tiden inför nya utmaningar. Inte minst med den tekniska utvecklingen.

Många års arbete både nationellt och internationellt har gett tydliga resultat i lagar och regler. Frågor om upphovsrätten är aktuella i allt fler länder.

– Den största utmaningen idag handlar om den nya tekniken och de nya plattformar som distribuerar filmer, tv-serier och annat. Hur ska till exempel HBO och Netflix betala upphovspersonerna för innehåll de visar och tjänar pengar på? Där gäller det att hitta ett betalningssystem som fungerar, säger Ulf Mårtens, VD för Teaterförbundets rättighetsbolag.

Som chefsförhandlare för rättighetsfrågor har han länge följt utvecklingen i Sverige och internationellt. Skillnaderna är stora mellan olika länder, både historiskt och idag.

I Norden ligger vi långt före många andra länder när det gäller att värna om upphovspersoners och utövares intressen, detsamma gäller USA och Storbritannien.

– I de flesta andra länder förhandlas upphovsrätten bort från början och kontrollen över verken går förlorad, säger Ulf Mårtens.

I Sverige har flera steg tagits under lång tid för att konstnärliga yrkesutövare ska få skäligt betalt för sina verk och samtidigt skydda dem mot intrång. Ulf Mårtens nämner en händelse som han menar haft särskild betydelse i utvecklingen.

– Efter en lång och hård kamp på 1960-talet, fick medverkande i radio- och tv-sändningar till sist ersättning för sina insatser genom avtal. Ersättningar tilldelades regissörer, filmfotografer, scenografer och kostymtecknare som omfattades av kollektivavtalet för filminspelning, säger Ulf Mårtens

Ytterligare framsteg skedde 1993 när den privata tv-sektorn accepterade de avtalade ersättningsreglerna. För att bättre kunna inkassera och utbetala upphovsrättsliga ersättningar bildades Rättighetsbolaget 1995. Idag är den stora utmaningen att hitta ett rimligt sätt att hantera ersättningsfrågorna i den digitala miljön.

Finns en slutpunkt för arbetet med upphovsrätt?

– Nej, det kommer alltid att fortgå, svarar Ulf Mårtens

PETER REHNFELDT

Steg för steg mot ökad upphovsrätt

1936 bildas det Nordiska skådespelarrådet som bland annat värnar om utövande konstnärers rätt att skydda sina prestationer mot utnyttjande och vidarespridning utan samtycke.

1957 bildas den internationella skådespelarunionen FIA, som arbetar för utövande konstnärers upphovsrätt och som haft stor betydelse för att öka kännedomen om att konstnärliga verk och prestationer ger rätt till ersättning när de sprids.

1961 slöts Romkonventionen, den första internationella, lagfasta rätten som stärker utövande konstnärers upphovsrättsliga ställning för ljudupptagningar. Den slår bland annat fast att kopiering, utsändning eller offentligt framförande av konstnärliga framträdanden inte får ske utan medgivande från utövarna.

1963 grundas Svenska artisters och musikers intresseorganisation, SAMI, som är en svensk upphovsrättsorganisation. Den tillvaratar artisters och musikers upphovsrätt och fördelar motsvarande ersättningar.

1980 bildas Fédération Européenne des Réalisateurs de l´Audiovisuel, FERA, som samarbetar med Teaterförbundet om rätt till ersättningar för film- och tv-regissörer.

1982 startas föreningen Copyswede som samlar fackliga organisationer för upphovsmän. Föreningen förhandlar och tecknar avtal för upphovsmän och artister/konstnärer inom olika medier. Inte minst inom nya medieområden.

1995 Svenska Teaterförbundets rättighetsbolag Tromb bildas för att ta tillvara upphovsrättsliga intressen bland medlemmarna.

2012 slöts det internationella avtalet Beijing Treaty on Audiovisual Performances, BTAP. Det utökar rätten för scen- och filmarbetare i framför allt utvecklingsländer att få betalt när deras verk och prestationer används och sprids.

Skådespelare och regissörer k

Kampanjbild från Swift.

Real Eyes Films

I Sydafrika har skådespelarfacket Saga och Swift – Sisters working in film and television – gemensamt producerat en utbildningskampanj för att uppmärksamma folk på sexuella trakasserier.

Magdalena Boman

Filmregissör Sara Blecher.

Swift har blivit ett verb här: ”We will swift you”, berättar Sara Blecher, en av grundarna av organisationen.

I flera år har Saga (South african guild of actors) arbetat med frågor kring sexuella trakasserier. För fyra år sedan besökte facket Kanada för att diskutera hur skådespelarfacken i de båda länderna skulle kunna effektivisera sitt arbete. De senaste åren har Saga samarbetat nära med Swift i frågan.

Gemensamt har Swift och Saga producerat totalt sju korta informations- och kampanjfilmer. Dessa innehåller mindre spelscener och beskriver hur sexuella trakasserier ser ut på film- och scenområdet. Historierna är baserade på verkliga situationer, och inspelade med professionella skådespelare från Saga.

ampanjar mot sextrakasserier

Bild ur Sara Blechers film *Ayanda and the mechanic* från 2015, med skådespelarna Fulu Muguvhani and OC Ukeje.

– Vårt land producerar många dagliga såpor som ses av miljoner människor. Att arbeta med sexuella trakasserier genom tv-världen är så effektfullt. Det du gör når in i folks vardagsrum, via populärkulturen, och kan påverka våldet mot kvinnor i hela vårt land. Sydafrika har den största tv-marknaden på vår kontinent.

Swift och Saga fick finansiering från staten för detta. Filmsnuttarna har visats i sociala medier och varit förfilmer vid flera av landets filmfestivaler. De har fått stor spridning.

Swift inledde sitt arbete under filmfestivalen i Durban i juni 2016.

– Den festivalen öppnades med en film av en man som öppet anklagats för sexuella trakasserier av ett antal personer. Det blev startskottet för oss. Det var före #metoo som nu bubblar överallt i världen, fortsätter Sara.

60 kvinnliga skådespelare kom till ett möte under festivalens sista dag. Tillsammans kom de överens om att organisationen skulle stå på flera olika ben. De skulle bygga nätverk, ordna vidareutbildning, mental träning och kompetensutveckling, samt att ordna stöd för de kvinnor som utsätts för trakasserier och sexuellt våld.

– Men vi har fått backa från att stödja kvinnor praktiskt. Nyligen anklagades en regissör av många kvinnor för sexuella trakasserier och våldtäkt. Vi insåg då att vi inte har kunskaper nog att kunna hantera sådana frågor. Så vi bestämde oss för att vårt huvudmål är att försöka ändra branschen strategiskt.

Under tre månader gjorde Swift en studie för att kun-

Magdalena Boman

Inspelning av den dagliga såpan *Scandal!* som distribueras via den fria kanalen e-tv.

Magdalena Boman

Mellan 25 november och 10 december pågick kampanjen *16 days of activism* mot könsbaserat våld nära Market theatre.

na identifiera de områden där de behövde lägga ner mer jobb. Det framkom då att två tredjedelar av alla kvinnor som intervjuades upplevde inspelningsplatsen som osäker, trots att alla enligt konstitutionen har rätt att känna sig säkra på sin arbetsplats. En av fyra hade blivit ofrivilligt berörda, och två tredjedelar av de tillfrågade menade att de hade utsatts för trakasserier från personer högre upp i hierarkin.

– Vi gör nu en ny studie. Vår första tanke var att få in fler kvinnor i branschen. Istället har vi tagit ett steg tillbaka och bestämt oss för att ta reda på hur vi kan göra branschen trygg för kvinnor. Det är vår plan för kommande år, berättar Sara.

Sydafrika har specifika villkor och problem, så det går inte att rakt av kopiera en europeisk modell.

– Här förekommer mer våld mot kvinnor jämfört med övriga världen. Faktum är att Sydafrika ligger i topp när det gäller våld mot kvinnor. Det måste tas i beaktande när vi utvecklar strategier för att handskas med sexuella trakasserier. Våld mot kvinnor har normaliserats. Uppenbart är att vårt multikulturella samhälle utvecklat komplexa relationer mellan kvinnor och män, säger Sara.

Swifts långsiktiga mål är att organisera branschen så att en oberoende säkerhetsperson ska finnas tillgänglig vid alla inspelningar.

– När vi spelar in scener med djur finns det alltid en djursäkerhetsperson närvarande under hela tiden, så att djuret inte skadas. Vi vill ha en fristående säkerhetsperson som kan se till att inget händer med kvinnor, samt är ansvarig för säkerheten för hela teamet på set.

– Men frågan är komplex, vem utbildar och vem betalar en sådan? Det kostar ju. Och det finns inga pengar utöver det som går till produktionen. Vi har nu ändå fått finansiering för att utveckla ett träningsprogram för en säkerhetsperson.

– Lyckas vi implementera en sådan roll inom industrin kan den bli mycket framgångsrik.

Den sydafrikanska film och tv-industrin behöver genomlysas på fler sätt. Branschen står inför hotet att kollapsa. Regeringens system för skatterabatter har problem. Det finns inte tillräckligt med statligt stöd och antalet utländska investerare blir färre. Samtidigt har de statliga tv-bolagen drabbats av en omfattande korruption och står inför en hotande konkurs.

– Krisen är stor. Även om vi lyckas samla oss i branschen måste vi ta detta i beaktande. Men Swift växer snabbt, och vår organisation sprider sig över kontinenten. Nyligen var vi i Marocko, så det händer en hel del positivt också.

MAGDALENA BOMAN

Den globala artistfacket FIA driver ett utvecklingsarbete med sydafrikanska SAGA, Teaterförbundet för scen och film, med flera för att utbyta erfarenheter och stärka de fackliga organisationerna. Projekten finansieras bland annat av Union to Union, med medel från Sida.

Film- och tv-industrin i Sydafrika

- Cirka 25 filmer har årligen premiär vid landets 800 biografer. Men med produktioner som görs direkt för dvd blir antalet filmer långt högre.
- Film och tv produceras främst i Kapstaden och i Johannesburg. Sydafrika har den största tv-marknaden på den afrikanska kontinenten.
- Filmindustrin i Sydafrika omsätter cirka 4,4 miljarder Rand (2,7 miljarder SEK), med alla sidoeffekter närmare 12 miljarder Rand (7 miljarder SEK).
- Över 20 000 personer är sysselsatta inom film- och tv-branschen i Sydafrika.

Fakta: Rapport från departementet art & culture, juni 2018.

Våld mot kvinnor

- En av sex kvinnor blir regelbundet misshandlad av sin partner. 80 procent av kvinnorna på landsbygden är offer för våld.
- Var sjätte timme dör en kvinna i en intim relation med sin partner. Endast en av tio våldtäkter rapporteras till polisen.

Fakta: Faculty of Law, Capetown, 2015.

Hoppfullt om rättigheter

Det sydafrikanska facket Saga har satt fokus på artisters utsatthet. Nu är regeringen villig att ge utövande konstnärer utvidgade rättigheter.

Lindsey Appolis

Till vänster Adrian Galley i *Aunt Merle the musical*.

Sydafrikanska skådespelare hoppas på att landets regering ska skriva under det internationella Beijlingavtalet som ger utövare rätten att få betalt när deras verk och prestationer används och sprids.

– Mycket arbete återstår. Hittills har 23 länder ratifierat avtalet, men det behövs 30 länder för att fördraget ska gå igenom. Vi står fortfarande utan något skydd, vi betraktas inte som anställda. Vi har inte rätt att teckna kollektivavtal och som korttidsanställd eller egenföretagare i Sydafrika har du inte rätt till några sociala försäkringar via skattesystemet, säger Adrian Galley, Sagas vice ordförande under en paus i repetitionerna av *Aunt Merle the musical* i Kapstaden.

Han och hans fru har ett gemensamt bolag och har tecknat försäkringar som ger dem ett visst medicinskt skydd. Men det finns inget system för att betala sociala avgifter till staten, och de betalar endast 25 procent i skatt. I januari ska ensemblen på turné med musikalen till Johannesburg, men Adrian får varken traktamente eller ersättning för boendet, Adrian förlitar sig på att få bo hos vänner. ”Så länge jag har dem kvar”, säger han lakoniskt.

– Branschen måste regleras inte minst med tanke på kvinnors sårbara position när det gäller sexuella trakasserier. Det handlar om arbetsmiljö och säkerhet, liksom att få tillgång till rättigheter som pensioner, arbetslöshets- och sjukersättningar.

Adrian påpekar att Sydafrika har en osedvanligt modern konstitution som värnar mänskliga rättigheter, genus, ras, hbtq, men det krävs mer tvingande åtgärder för att garantera rättigheterna.

– Landet är en ung demokrati, men med en våldsam historia. Faktum är att film- och tv-branschen bokstavligen exploderat efter apartheid, och regerinen förstår att det här en inkomstbringande industri, säger Adrian Galley. Jag hyser hopp.

MAGDALENA BOMAN

Egenanställda organiserar sig i flera länder

Trots att arbetsrätten ser så olika ut mellan länder har egenanställda lyckats skaffa sig rättigheter genom ILO.

• En grundläggande rättighet, enligt internationella arbetsorganisationen ILO, är rätten att organisera sig och rätten att förhandla om sina villkor. Det gäller oavsett anställningsform och status. Men konkurrensreglerna kan ställa till det på scen- och filmområdet. Bland annat har Saga tvingats ta bort sina rekommendationer om minimiarvoden då detta utmanade landets konkurrensregler.

• Tre FIA-fack har gått vidare till domstol för att få rätt att förhandla kollektivt på scen- och filmområdet.

Nederländerna: Facket tilläts inte att förhandla kollektivt för egenanställda, då det prövade fallet liknades vid en kartell. Samtidigt klargjorde domstolen att konkurrenslagarna inte gäller vid arbetsförhållanden som är anställningsliknande. Det nederländska facket påpekar numera, när det förhandlar om provisioner på teater- och dansområdet, att jobbet som dessa personer utför i grunden är detsamma som en anställd gör.

Irland: Ett domslut blev vägledande. I det beskrevs röstskådespelare, frilansjournalister och musiker som särskilt utsatta grupper på arbetsmarknaden. De får därmed förhandla kollektivt om sina rättigheter.

Nya Zeeland: En konflikt efter inspelningen av *Hobbit* resulterade i en Hobbit-lag. Domen konstaterade att alla som inte hade signerat ett kontrakt var att betrakta som egenföretagare. Resultatet blev att hela branschen, producenter, agenter och filmarbetare gick samman och lade fram ett gemensamt förslag om att alla med ett policyförslag ska ha rätt till ett särskilt kontrakt. Därmed fick de rätt att förhandla om grundläggande principer, rätt att skydda sig mot diskriminering, trakasserier och gavs rätt till en rimlig lön.

Kanada Det kandadensiska facket har förhandlat fram kollektivavtal som inbegriper egenföretagare.

Källa: FIA-mötet i Johannesburg

Metoo förändrar konservativt Sydkorea

I Sydkorea kan scen- och filmkonstärer endast agera genom ideella organisationer. Konst betraktas som något mystiskt, och kvinnor som ett slags väsen. Detta trots att svallvågorna efter #metoo går höga.

Som en av initiativtagarna bakom #tystnadtagning bjöds skådespelaren Suzanna Dilber till landet.

Håkan Larsson

Suzanna Dilber och Park Younghee.

Oktober är kulturmånad i Sydkorea. Utöver mängder av teater-, dans- och gatufestivaler pågår både den internationella filmfestivalen i Busan och PAMS, Asiens största scenkonstmässa, i Seoul.

Under höstens kulturmånad möttes fyra kvinnorättsorganisationer för att diskutera hur landet ska komma vidare med #metoo. #theatrewithyou är den grupp som samlar och stöttar skådespelerskor utsatta för sexuellt våld i Sydkorea.

Jag blev inbjuden att delta efter att ha haft kontakt med Park Younghee, den första koreanska skådespelerskan som offentligt anklagade en känd teaterregissör för sexuella trakasserier. Efter hennes uttalande i februari anslöt sig kvinnliga konstnärer till uppropet, och i Sydkorea liksom många andra länder i världen har svallvågorna efter uppropet varit höga och våldsamma. Det har lett till domar för vissa män och bakslag för många av kvinnorna. Samtidigt som media och rättsväsendet har hanterat frågan har motståndet mot den väckts och aktivismen kring den vuxit.

En viktig diskussion under konferensen var vem som arbetar för konstnärernas villkor när det gäller arbetslagar, arbetsmiljöfrågor och fackförbund för konstnärer.

I Sydkorea ses konstverksamhet inte som ett arbete. Det är något odefinierat annat, mer eteriskt och mystiskt. Detta odefinierade är svårt att lagstifta eller skriva policys runt. Beslut blir beroende av ”konstnärslobbyister” som arbetar upp en personlig kontakt med politiker.

Medan konferensen pågick i Seoul demonstrerade skådespelare utanför mot att den avsatta, tidigare kulturministern ertappades med att ha en svart lista över konstnärer som staten aktivt har motarbetat. Inget straff har utmätts för kulturministern och de flesta andra anställda på ministeriet sitter kvar. I Sydkorea finns en lång historia av övergrepp. De organisationer som arbetar för konstnärernas villkor är alla ideella och startade som privata initiativ.

Filmskådespelare har flera olika egna sammanslutningar, teaterskådespelarna har grupper som ofta bildats kring en viss teater eller stad. Grupperna har dålig kontakt med varandra, men under metoo-rörelsen har fler kontaktförsök än vanligt gjorts – också internationellt.

Liksom i vår svenska metoo-rörelse stannar inte

Håkan Larsson

De fyra kvinnorättsorganisationernas diskussionspanel, till vilken skådespelaren Suzanna Dilber var inbjuden för att berätta om arbetet i Sverige.

frågan vid sexuellt våld i Sydkorea. Younghee och jag deltog båda i en seminariepanel under filmfestivalen i Busan. Moderatorn, en väletablerad kvinnlig independentregissör, hade sammanställt affischerna till de 30 mest sedda biofilmerna i Sydkorea året innan. Det var bara bilder av män. Inte en enda kvinna. Younghe pratade om att problemet inte bara är bristen på kvinnoroller i koreansk film, utan också hur kvinnor skildras. En kvinna är ofta betraktad som ”en blomma”, ett väsen, något åtråvärt och ljuvt, något som är till för mannen.

Men något hände. I höstas blev en välkänd skådespelare polisanmäld för våldtäkt efter att, vid en filminspelning, inte stannat vid att simulera sexet som skulle skildras. Moderatorn konstaterade att det ena påverkar det andra.

Under en annan seminariepanel under konferensen berättade en skådespelerska från Seouls stadsteater att den enda gången hon har upplevt sig spela en ”hel människa” var när hon och en kvinnlig kollega spelade en pjäs skriven för två män. Hon berättade att hon alltid har velat spela *Desdemona* men att det har uttalats öppet att hon har för små bröst. Även om diskussionen om hur kvinnor skildras på scen och film är levande i Sydkorea, finns det ett motstånd i det öppet hierarkiska samhället.

En regissör kallas ofta ”mästare”, skådespelare ses som hans lärjungar. Kvinnor betraktas som opålitliga tack vare sina kroppar. Det finns ingen statlig överenskommelse om mammaledighet. Och kvinnor kan bli avskedade om de blir gravida.

I ett land där ekonomin har gått spikrakt uppåt de senaste 30 åren förväntas anställda, oavsett kön, vara blint lojala mot sin arbetsplats. Det här gäller i än högre grad för konstnärer, med sina osäkra villkor. I Korea finns även en öppen ungdoms- och skönhetsdyrkan som drabbar kvinnorna hårdast. Det är inte ovanligt att föräldrar ger sina döttrar plastikoperationer i examenspresent för att de ska ”klara sig bättre i arbetslivet”.

2019 är ett jubileumsår för samarbete mellan Sverige och Sydkorea. Jag kommer att hålla kontakten både med Younghee och Women’s Human Rights Institute of Korea. Arbetet, och kampen, fortsätter.

SUZANNA DILBER

Spirande revolution omdan

Filmteamet samlat. Cecilia Castro är nr 3 från vänster. Sittande t.v. om henne är hennes assistent Martín Contí och stående längst till vänster är hennes andre assistent Danilo Furlano. Regissören Mariano sitter trea från höger.

DelToro Film

Att vara kvinna och chef är ett nytt fenomen i den argentinska filmbranschen. Scenografen Cecilia Castro har för första gången två manliga assistenter under sig. Synliggörandet av sexuella trakasserier har haft stor betydelse för branschen. En ny facklig plattform har bildats.

Scenografen Cecilia Castro, sitter i minibussen på väg till Escobar, en dryg timme från Buenos Aires och inspelningsplatsen för *Una tumba para tres/En grav för tre* – en svart komedi som regisseras av Mariano Catteneo. Det är sista inspelningsveckan. För första gången har Cecilia två manliga assistenter under sig.

– Jo, säger Martín Contí, för några år sen skulle jag inte accepterat att vara assistent åt en kvinnlig chef. Det hade känts som att underkänna min egen yrkeskapacitet. Idag är jag bara lycklig, säger han och kramar om Cecilia.

Den andre assistenten, Danilo Furlano, nickar och ler men ser ändå mest arg ut där han sitter och stirrar in i det oväntade ösregnet som riskerar att sabotera dagens inspelning.

– Den jävla idioten Darthés, mumlar han.

Hans ord är knappt hörbara men fungerar som en väckarklocka och får de andra i inspelningsteamet att vakna upp ur bussens dåsiga morgontrötthet.

Juan Darthés, en välkänd tv-stjärna, anklagades några dagar tidigare av Thelma Fardin, en annan tv-stjärna, för våldtäkt. Våldtäkten skedde för tio år sen i Nicaragua, under en turné med den, bland latinamerikanska ungdomar, kultförklarade showen *Patito feo/Fula ankungen*, då Thelma Fardin bara var 16 år. Det var inte första gången Juan Darthés anklagats för sexuella övergrepp. Det var inte heller första gången som sexuella trakasserier inom film- och teatervärlden skapat förstasidesrubriker i Argentina. Det kvinnliga skådespelarkollektivet *Actrices argentinas*, som arbetar tillsammans med skådespelarförbundet AAA (Asociación Argentina de actores), har länge lyft fram problemet. Men Thelma Fardins vittnesmål var ovanligt känslosamt och detaljerat och både hon och Juan Darthés är så välkända att reaktionen den här gången blev mer omfattande och intensivare än någonsin tidigare. Vilket också speglas av diskussionen i bussen.

– Kanske, säger Danilo Furlano, är det här början på en revolution. En revolution som kommer att göra ont, men som också är en möjlighet, kanske vår sista, att skapa sanna och verkligt jämlika mänskliga relationer.

Många i bussen nickar. Andra gör tummen upp.

nar Argentinas filmindustri

Skådespelarna Gerardo Romano, Leandro Coccaro och Emiliano Miliano Carrazzone i Mariano Catteneos spelfilm *En grav för tre*.

Avståndet mellan första och andra våningen, i det argentinska skådespelarförbundets högkvarter i Buenos Aires strax intill kongressen, är så stort att det krävs fyra etage på den mäktiga trätrappan för att nå upp.

– Man blir lätt andfådd, kommenterar Susana Varela, förbundets pressombudsman, när hon tar emot på sitt kontor. Men, ler hon, trappor är bra för konditionen.

Susana Varela menar att den skandal som Thelma Fardins vittnesmål mot Juan Darthés har utlöst bara är det sista, om än mest dramatiska, uttrycket för en process som pågått länge.

– Synliggörandet och fördömandet av sexuella trakasserier och övergrepp är av enorm betydelse i sig, säger Susana Varela. Men det hjälper också till i kampen mot andra diskriminerande strukturer. Vi har länge kämpat för lika lön för lika arbete, för rätt till övertidsersättning och vila, för mödrapenning, för semester, för arbetslöshetsförsäkring ...

– Det har varit, och är fortfarande, en ojämn kamp, men, säger Susana Varela, det verkar faktiskt som om de chockstötar som avslöjandena om sexuella övergrepp orsakar bidragit till en ökad känslighet också vad gäller diskriminering i stort.

– Men, fortsätter hon, viktigast av allt är nog ändå att vi i de här frågorna har ett så intimt och bra samarbete med branchens övriga fackliga organisation. Här finns en ny facklig enhet som på många sätt har förändrat hela filmindustrin.

Filmningen i Escobar försenas lite av regnet. Men inte mycket och när det hela väl är igång löper allt häpnadsväckande effektivt. Delvis beror det på regissören Mariano Cattaneo som vet exakt hur han vill ha det.

– Han redigerar i huvudet samtidigt som han filmar, säger chefsfotografen Facundo Nuble. Det märkliga är att han samtidigt har förmågan att lyssna.

Men det som, enligt Facundo Nuble, framför allt förklarar effektiviteten under inspelningsarbetet är bra stämning och bra relationer inom teamet.

Luciano Bertone som företräder Filmteknikernas fackliga organisation, SICA

DelToro Film

– De senaste tio åren har facket lyckats skapa en helt ny plattform som baseras på klara regler utifrån principen att vi som arbetar med film också är arbetare med samma rättigheter och skyldigheter som alla arbetare. Vare sig mer eller mindre, säger han.

– Förr i tiden togs det för givet att vi skulle acceptera så långa arbetsdagar att vi ofta var tvungna att övernatta på inspelningsplatserna. Helst skulle man betrakta jobbet som ett kall och sig själv som en ödmjuk lärljunge till mästaren, regissören.

– Vi har långa arbetsdagar nu också, konstaterar Facundo Nuble, men nu får vi i alla fall övertidsersättning.

– Den här nya fackliga plattformen, fortsätter han, har också minskat det myglande, baktaleri och den inställsamhet som var så vanligt förr i tiden för att ställa in sig hos den allvetande regissören. Idag vet alla sina rättigheter. Det är något helt annat än åren i början av 2000-talet när kooperativen blomstrade.

Filmteknikernas fackliga organisation, SICA, har sina lokaler i ett lika fint gammalt hus med högt i tak som skådespelarna och med en svängd lika lång och vacker trätrappa som i deras hus, men i andra ändan av stan. Uppe på andra våningen, där trappan slutar, tar Luciano Bertone emot. Han är ljudtekniker och sen åtta år fackets kultursekreterare.

Vad betyder det här talet om kooperativ som alla pratar så mycket om?

Luciano Bertone ser allvarlig ut.

– SICA har funnits i 70 år, säger han. Många har försökt att neutralisera oss. Under långa perioder har facket också varit ganska tandlöst. Värst var det när kooperativen blomstrade.

De så kallade kooperativen började dyka upp i eftersvallet av det ekonomiska sammanbrottet kring millennieskiftet, då den dåvarande presidenten Fernando de la Rúa tvingades fly i helikopter från presidentpalatset Casa rosadas tak.

När den argentinska peson rasade sökte sig utländska filmproducenter till Argentina för att hyra in utrustning och personal till extremt fördelaktiga priser. Den argentinska filmindustrin hade både bra utrustning och skickligt yrkesfolk. De som sålde service till de utländska bolagen bildade ett slags kooperativ som, när det så småningom på nytt blev möjligt att producera egna filmer, fortsatte med sina kooperativ. De som anställdes för produktionen, både tekniker och skådespelare, övertalades att bli medlemmar i kooperativen mot löfte att få del av framtida vinst.

– Men, säger Luciano Bertone, det var en stor bluff. När filmen var klar och började ge vinst fanns det inga mekanismer för insyn och inga möjligheter att kräva sin andel. De som ägde utrustningen ägde informationen och använde den för att ge hela vinsten till sig själva.

– Syftet med de så kallade kooperativen, säger Luciano Bertone skarpt, var inget annat än att åsidosätta alla de rättigheter vi hade erövrat och, ytterst, göra slut på facket.

– Och, tillägger han, det var nära att de lyckades.

Diego Cremonesi i Mariano Catteneos film *En grav för tre*.

Först efter lång kamp, som inkluderade demonstrationer och strejker, lyckades SICA för drygt tio år sen, få igenom ett avtal som formaliserar relationerna inom filmindustrin genom att bland annat begränsa arbetsdagen till 8:45 timmar, definiera övertidsersättning, garantera minimilön för olika kategorier enligt en fast tabell och göra kollektivförhandlingar obligatoriska.

– Den här regeringen, påpekar Luciano Bertone, är inte särskilt vänligt inställd till fackföreningsrörelsen, men de senaste tio åren har vi lagt en såpass solid grund att vi inte känner oss hotade. Förra året fick vi äntligen igenom en arbetslöshetsförsäkring, något som länge betraktades som en omöjlighet i den här branschen.

Luciano Bertone ser trosviss ut och låter entusiastisk, men när jag tar upp fallet med Thelma Fardin och Juan Darthés drar något mörk över hans blick.

– För jävligt, säger han. Värst av allt är att vi alla, i olika grad, så länge har accepterat sexuella trakasserier som ett närmast naturligt manligt förförelsespel. Vi har arbetat länge med genusfrågor. Men det här kräver något mer – en ny definition av det vi kallar manlighet. Och det blir inte lätt.

Ute i Escobar följer Cecilia Castro inspelningen i en monitor på verandan utanför rummet där filmningen pågår. Hon ser allt och pekar hela tiden ut detaljer som måste korrigeras för sina två assistenter. Martín Contí rullar en cigarett till sig själv och en till Cecilia Castro.

– Det har varit en bra dag, säger hon. Kanske hinner jag hem innan barnen gått och lagt sig. Det var ett tag sen nu. Tur att man har en man som gillar att sköta hemmet och som vet vad det här jobbet handlar om.

– Han är filmelektriker, berättar hon. Vi turas om att jobba, så att alltid någon av oss kan vara hemma. Drömmen är att vi får igenom kravet på att det ska finnas ett dagis åtminstone vid alla större inspelningar, som den här. Och att vi ska kunna jobba båda två, samtidigt.

LARS PALMGREN

- Den argentinska filmindustrin har alltid producerat mycket film och skapat många arbetstillfällen, undantaget under den senaste militärdiktaturen 1976-1983.
- 2017 producerades 180 spelfilmer och skapades över 20 000 arbetstillfällen.
- Under 2018 minskade produktionen något på grund av ekonomiska problem, men ligger ändå, i jämförelse med övriga Latinamerika, i topp.
- Det nationella filminstitutet, INCA spelar en viktig roll. Det administerar en produktionsfond som, enligt ett klart regelsystem, fördelas mellan olika produktioner. Fonden baseras på de 10 procent av biljettintäkterna, som enligt lagen ska gå till nationell filmproduktion. Eftersom argentinarna är ett folk som älskar att gå på bio har fonden alltid haft en god kassa. Många är rädda att det ska förändras, när nya distributionsmetoder börjat ersätta biograferna.

Konsten blir ett vapen i dagens Moskva

Följ med skådespelaren Robert Fux på en studieresa till Ryssland. Dit åkte han, på inbjudan av Svenska ambassaden, för ett uppträdande på Gogolteatern i Moskva. En stad där konsten får människor att vråla av kärlek och raseri.

Moskva brinner! Tunnelbaneuppgångarna andas in morgonrusningens dimma och solen blänker orange genom bilrutor och glasfasader. De pampiga byggnaderna, tsarens alla glittrande lekrum och maktens pråhlighet trängs med det hyperkapitalistiska klustret av skyskrapor i glas och betong.

Det är min första dag i Ryssland och jag har aldrig sett så många äkta pälsar, Gucciväskor och blekta tandrader sida vid sida med hålögda kroppsarbetare och utslitna kroppar.

I fjärran syns förorternas enorma betongkomplex som rymmer människor i små ändamålsenligt byggda skokartonger. Tunna väggar, tydliga skiljelinjer.

Den berömde konstnären berättar över en skål rykande het rödbetssoppa om hur klimatet hårdnat de senaste åren. Hur hans stora performances fylls med en aldrig sinande ström av kulturtörstande människor, men att många måste vara försiktiga. Med vad man säger, vad man gör, hur mycket man ska säga.

”Men jag skiter i det”, skrattar han och höjer sitt isade lilla glas med vodka. ”Vad ska vi annars göra? Jag tänker aldrig hålla tyst, konsten är blodet som rinner i mina ådror.”

På kvällen står den stora kända teaterns ensemble och gråter hejdlöst i applådtacket. Deras konstnärlige ledare sitter i husarrest utan kontakt med omvärlden och har inte hörts av på månader. Med sina gränsöverskridande projekt har han ofta kritiserat och drivit med ryska auktoriteter, däribland presidenten. Nu är han inburad, borta.

Föreställningen jag nyss sett är en explosiv totalupplevelse där skådespelarna kastar sig nakna mot golvet och spottar ut sina brinnande repliker under dryga tre timmar. Min egen kropp känns mörbultad när jag kommer ut från salongen.

Den tredje dagen börjar det krypa i min kropp. Jag hänger en stor frottéhandduk över TVn som står precis mittemot sängen. Bara för säkerhets skull, om nån skulle spionera.

Moder Moskva lugnar mig med varm havtornskompott, sprakande Stanislavskij, briljant balett och krängande modern dans. Överallt, dygnet runt.

Jag får uppleva rysk traditionell dockteater för barn. Ändlösa rader av prydligt flätade små flickhår och pojkar med ljusblå miniskjortor med tillhörande fluga. Raka led, tystade barn, förmanande vuxna. Allt eller inget.

Under gatan väntar natten och det glimmar i rännstenen. Fogarna i asfalten blixtrar av stroboskopljus, den bultande basgången hörs genom bilarnas ändlösa motorljud. Nere i jordens inre härskar valkyrior i skyhöga klackar som seglar fram genom röken och manar till motstånd mimandes till Alla Pugatjova och Beyoncé. Kloakernas härskarinnor vässar sina vapen med svarta glittrande kjolar, smetigt röda läppar och en knuten näve runt mikrofonen. Bögar, flator, transpersoner förenas och delar sina erfarenheter i smyg.

Drottningarna får publiken att vråla ut sin kärlek och sitt raseri på en och samma gång. En enorm urladdning som får gatorna att skälva, makten att darra. Konsten blir ett vapen, scenen en fästning och kostymen en rustning. Överallt runt mig tar jag del av ett outsinligt kulturliv som attackeras från många håll. Men som också försvaras, genom ett ständigt görande. Ofta till ett högt pris.

Sista dagen. Eller nej förresten, det är faktiskt inte sista dagen. Inte sista natten heller. Jag känner mig lyft och inspirerad efter mötet med Moskva. Tiden är långtifrån slut, det finns en hel del kvar att uträtta!

ROBERT FUX

Alex Yocu

Tanushree drog igång metoo i Indien

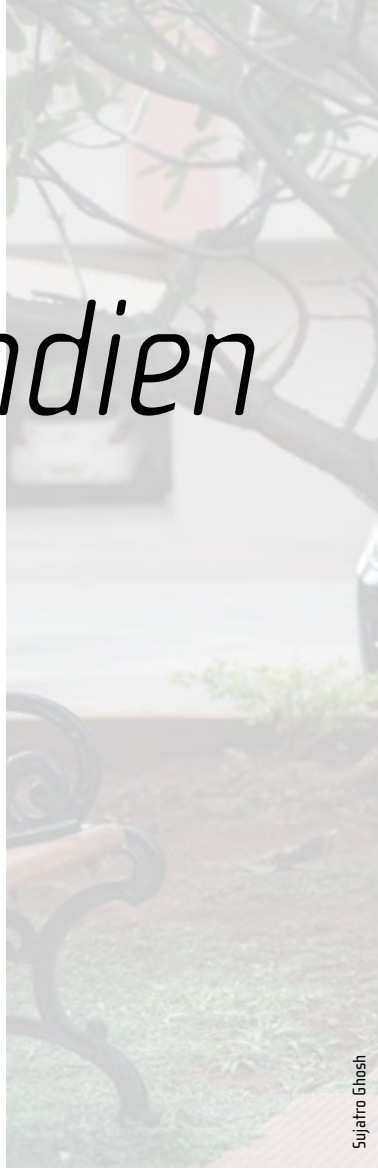
Sujatro Ghosh

Skådespelerskan Tanushree Dutta reste till hemlandet Indien på semester. Hon hade hon ingen aning om att hon skulle dra igång ett massivt #metoo-upprop.

Ett år efter Hollywood, var det dags för Bollywood att prata om sexuella trakasserier inom filmvärlden.

Tanushree Dutta slog igenom när hon blev Miss Indien 2004 och fick flera filmroller. Hon var på väg att bli en stjärna när hon var med i filmen *Horn 'Ok' pleassss*, men karriären fick en drastisk vändning när hon trakasserades av sin motspelare Nana Patekar. Ingen i filmteamet brydde sig, hon lämnade inspelningen i panik. När Tanushree Dutta året efter var med i filmen *Chocolate* bad regissören henne att ta av sig kläderna. Efter detta började Tanushree Dutta lida av panikångest och undvek folksamlingar, trots att hon varit en offentlig person hela sitt liv.

– Det blev ett stort mediedrev mot mig där det framställdes som om jag försökte svartmåla äldre manliga kollegor, säger hon.

Hon gjorde en formell anmälan till fackförbundet CINTAA utan att få gehör. Hon blev deprimerad, slutade spela in filmer och flyttade så småningom till USA.

– När jag var mellan lägenheter, bestämde jag mig för att åka hem till Indien och umgås med min familj.

Väl hemma var journalister nyfikna på filmstjärnan som återvänt och i en intervju som gjordes i oktober förra året fick hon frågan om vad hon tyckte om #metoo. Tanushree Dutta svarade att ingen hade lyssnat på henne för tio år sedan, så varför skulle någon bry sig nu. Intervjun blev viral och hon fick stöd av kända kvinnliga skådespelare, men polisanmäldes också för förtal och hotades av både privatpersoner och politiska organisationer. Grupper av arga män samlades utanför hennes hem.

– Hade jag vetat hur mycket skit jag skulle få ta, hade jag aldrig pratat om trakasserierna igen. Samtidigt ville jag skydda framtida offer genom att prata.

Efter trakasserierna gjorde Tanushree Dutta klart de filmer hon hade skrivit avtal för, men har sedan dess lämnat branschen helt.

Uppståndelsen kring Duttas berättelse fick skådespelerskan Mandana Karimi att dela med sig av sin egen historia. Hon trakasserades under en filminspelning i Thailand där regissören bland annat ville att hon skulle klä sig i bikini och komma till hans hotellrum.

– Jag lämnade inspelningarna, men blev stämplad som jobbig, säger hon när vi möts i hennes hem i den trendiga stadsdelen Bandra i Mumbai.

Tanushree Dutta har idag lämnat filmvärlden helt.

Mandana Karimi har fått stöd från flera kollegor i branschen, men de flesta bara genom privata meddelanden eller när de setts ute, inte offentligt.

– Många är rädda för att mista arbetsmöjligheter, säger hon.

Tiotusentals människor kommer till Bollywood varje år, och konkurrensen om jobben är stenhård.

Svenska Elli AvrRam är en av få som lyckats och har över sju miljoner följare på sociala medier. När Scen & Film träffar henne är hon mitt i inspelningen av en kriminalserie i utkanten av Mumbai. Filmteamet består av ett 100-tal personer och Elli pratar obehindrat på hindi med sina kollegor. Det är sent på kvällen och hon är den enda skådespelaren som fortfarande är kvar.

Utanför inspelningsplatsen står stora fordon uppradade. En polisbuss lämnar platsen innan den sista tagningen är över. Ljusanordningarna plockas ihop och vi går via logen till hennes bil som ska ta oss därifrån.

Elli AvrRams dagar är långa och arbetstempot högt, men det här livet har hon drömt om sedan hon var barn. Redan då trollbands hon av indiska filmer, färgsprakande och glittrande kläder och Bollywooddans.

– Jag ville bli som Aishwarya Rai sedan jag såg filmen *Devdas* på SVT.

Elli AvrRam växte upp i en svensk-grekisk familj i Tyresö utanför Stockholm och gick en kurs i Bollywooddans på Studieförbundet. Hon blev så småningom antagen till en dansgrupp som turnerade i hela Norden. Drömmen om att på riktigt ta sig till Bollywood växte sig allt starkare, samtidigt som hon jobbade i smyckesbutik och sparade ihop pengar.

– Jag bestämde mig för att flytta och min farbrors indiska kollegor lovade att jag skulle få bo hos dem.

Den första tiden gick åt till att träffa agenturer för få ett arbetsvisum, sedan rullade det på med modelljobb och auditions, tills hon fick anbud om att spela i kriminalserien *Mickey Virus*.

Därefter blev hon erbjuden att vara med i *Big Boss*, en indisk version av realityserien *Big Brother*, där skådespelaren Salman Khan var programledare.

– Han stöttade mig i showen, och skvallerpressen hittade på att vi skulle gifta oss. Jag förstod ingenting, säger hon och ler.

Sujatro Ghosh

Svenska Elli AvrRam är en av dem som lyckats göra sig känd i Indien.

Röstskådespelerskan Arpita Vora vittnar om stenhård konkurrens.

Elli AvrRam blev känd över hela Indien. Hon var tvungen att ha livvakt och vänja sig vid paparazzis och fans som vill ta selfies med henne. Hon har därefter fortsatt spela in filmer på både hindi, tamil och kannada, i Bollywood, Kollywood och i Sandalwood.

– Jag har bara positiva erfarenheter från den indiska filmbranschen och har haft turen att få jobba med professionella kollegor. Jag är stark i mig själv och visste från början att det skulle gå bra.

Elli AvrRam berättar hur hon i början klädde sig i den traditionella dräkten salwar kameez, och blev mer utstirrad då, än om hon hade jeans och t-tröja i storstaden Mumbai. Hon påpekar att attityderna i Indien förändrats radikalt under de senaste åren och att #metoo på sätt och vis är en del av en större sexuell frigörelse bland landets kvinnor. De visar betydligt mer hud och tar större plats än någonsin tidigare, både på vita duken, och utanför.

– Allas ögon är riktade på filmbranschen och oss som verkar där. Men sexuella trakasserier finns överallt, i alla branscher.

Röstskådespelerskan Arpita Vora dubbade Elli AvrRam i *Mickey Virus* och är aktiv i AVA, Voice Actors Association. Hon vittnar om att den stenhårda konkurrensen gör så att många män i maktpositioner missbrukar sin ställning gentemot aspirerande skådespelerskor och filmarbetare.

– En producent ringde mig berusad en kväll och upprepade att han ville ha något tillbaka om han lobbade för mig. En annan producent propsade på att han ville köra hem mig efter ett kvällsskift och när jag hade med mig min mamma fick jag inte fler jobb.

Närmanden sker ofta subtilt, du blir införstådd med att framgång har sitt pris och att de som är allra högst upp är oberörbara.

I Bollywood har endast ett fåtal anklagade fått känna av effekterna, men Lovleen Bains, aktiv inom det indiska fackförbundet för kostymörer, påpekar att det är hög tid att män med makt inte längre går fria från precis allting.

– De kändaste personerna uppmärksammas, men de som är längst ner i hierarkin har det allra tuffast, säger Lovleen Bains.

Hon är ändå positiv och tror att det här bara är början på en djupgående förändring.

– Förändringens vindar sveper över hela världen, Bollywood är inte isolerat från Hollywood. Min dotter kommer att mötas av något annat än det vi ser nu, säger Lovleen Bains.

JULIA WIRÆUS

Sujatro Ghosh

Inspelning av en Bollywoodproduktion.

Sujatro Ghosh

Mumbais äldsta biograf.

#metoo i Indien

• Indiska kvinnor i flera branscher har delat med sig av berättelser om sexuella trakasserier, övergrepp och utsatthet efter att Tanushree Duttas intervju blev viral i oktober 2018.

• Vice utrikesminister MJ Akbar avgick i november 2018 efter att ett 20-tal kvinnor anklagat honom för sexuella trakasserier och övergrepp under den tid då han arbetade som redaktionschef på flera medieorganisationer. MJ Akbar har polisanmält den första kvinnan som namngav honom för förtal och anställt 97 advokater för att driva sitt fall.

• Inom filmvärlden har anklagelserna haglat och ett upprop har gjorts inom teatervärlden där vittnesmål har samtals in. Ett fåtal agenter och producenter har självmant lämnat sina arbetsuppgifter eller uppmanats att göra det under ”pågående utredning” gällande trakasserier eller olämpligt beteende.

• Ett av de mest omtalade fallen är skådespelaren Alok Nath som anklagats för sexuella trakasserier av flera namnkunniga skådespelerskor. Han har nekat och svarat att endast kvinnors röster numera blir hörda.

Våld och hot ökar mot fackligt aktiva

Allt fler arbetstagare i världen mördas, hotas och misshandlas. Samtidigt begränsas yttrandefriheten i många stater. I Colombia dödades 19 fackligt aktiva det senaste året. Mellanöstern och Nordafrika rankas som de farligaste regionerna. Det visar den årliga genomgången av världens värsta länder för arbetstagare som världsfacket ITUC genomför.

- 5+ Kollapsad rättsstat
- 5 Ingen garanti för rättigheter
- 4 Systematiska kränkningar
- 3 Regelbundna kränkningar
- 2 Upprepade kränkningar
- 1 Sporadiska kränkningar
- Inga uppgifter

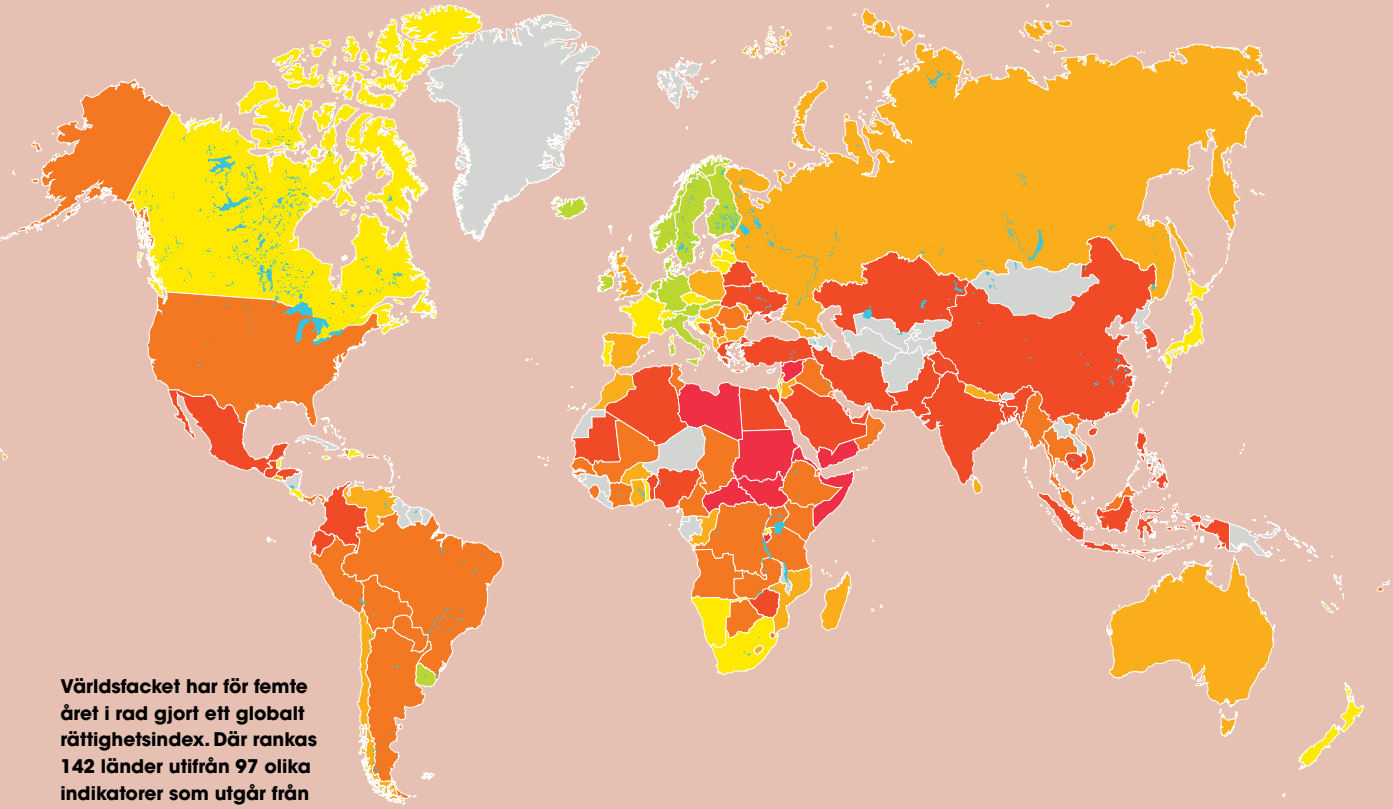

Världsfacket har för femte året i rad gjort ett globalt rättighetsindex. Där rankas 142 länder utifrån 97 olika indikatorer som utgår från FN-organet ILO:s konventioner. Indexet visar att:

- Antalet länder där arbetstagare mördas eller utsätts för våld och hot har på ett år ökat från 59 till 65.
- Antalet länder som begränsar yttrandefriheten har ökat från 50 till 54.
- 87 procent av länderna (124 stycken) har begränsat rätten att strejka.
- 81 procent av länderna (115 stycken) har begränsat rätten att förhandla kollektivt.
- 65 procent av länderna (92 stycken) kränker mötesfriheten och föreningsfriheten.

Världens 10 sämsta länder att arbeta i:

Algeriet, Bangladesh, Colombia, Egypten Filippinerna, Guatemala, Kambodja, Kazakstan, Saudiarabien, Turkiet

I nio länder mördades fackanslutna:
Brasilien, Kina, Colombia, Guatemala, Guinea, Mexiko, Niger, Nigeria och Tanzania.

2018 års index baseras på händelser som ägde rum mellan april 2017 och mars 2018.

Källa: ITUC Global Rights Index 2018. Världsfacket, International Trade Union Confederation, som är världens största fackliga organ med 207 miljoner medlemmar i 163 länder har samlat fakta om kränkningar av fackliga rättigheter i drygt 30 år.